

trecut. Opțiunea pentru George Bariț se datorează puterii exemplificatoare a unei opere cu valoare de sinteză pentru o experiență spirituală colectivă. Pentru Marica, Bariț este „unul din protagoniștii generației ardeleni de la 1848, ale cărei merite nu sînt încă suficient apreciate“ (p. 121). Bibliografia din păcate încă netipărită a scrierilor lui Bariț publicate în perioada 1835—1893 cuprinde aproape 7000 de titluri, de la cărți și studii, la recenzii și note redacționale, uimind deopotrivă prin număr, cit și prin diversitatea sa enciclopedică. Scrierile sale oglindesc reprezentativ problematica veacului și au exercitat o înrîurire substanțială asupra vieții spirituale a românilor ardeleni.

Studiile lasă impresia generală a unui ciclu autonom. Primul dintre ele, *Gazeta Transilvaniei 1838—1945* (p. 7—26), pledează pentru cunoașterea publicațiilor politice transilvănene, autorul reușind să „fixeze jaloane ale cercetării viitoare“ (p. 8). Se schițează o posibilă monografie, autorul îndreptîndu-și atenția asupra orientării politice a ziarului brașovean, a tehnicii redacționale și a cauzelor persistenței sale. Următoarele șapte studii dezbate diverse aspecte ale gândirii și acțiunii lui G. Bariț: *George Barițiu și revoluția de la 1848* (p. 27—37), *George Barițiu, editor și redactor al „Călimdariiului pentru poporul românesc“ 1852—1865* (p. 38—88), *George Barițiu, protagonist al Academiei Române* (p. 89—119), *George Barițiu și literatura* (p. 120—208), *George Barițiu, bibliograf și bibliolog* (p. 209—269), *Preocupări filozofice, psihologice și sociologice la George Barițiu* (p. 270—289), *Notele de călătorie ale lui George Barițiu* (p. 290—327). Remarcăm contribuțiile bibliografice anexate la două dintre studii: *Indicele Călimdariiului pentru poporul românesc* (p. 78—88) și *Bibliografie. Comunicările lui Barițiu în cadrul Academiei Române (republicate și în periodicele sale)* (p. 115—118).

Contribuția autorului nu constă în relevarea unor izbitoare nou-tăți, căci el reexaminează în general lucruri cunoscute, într-o expunere elaborată cu o sobră minuție, bine dozată și concentrată. Este o cercetare concepută după o concepție monografică care mai mult adună și oferă informații. Deși nu se disociază deloc de soluțiile tradiționale ale excursului istoric, relecturile sale reușesc să contureze noi perspective. Imaginea lui Bariț, sumativ construită, tinde în cele din urmă spre o sinteză renovată.

I. WOLF

DAMASCHIN BOJINCA, *Scrieri. De la idealul lămuririi la idealul național*. Studiu introductiv, selecție de texte și note de Nicolae Bocșan, Timișoara, Editura Facla, 1979, LXI — 163 p., 14 ilustrații.

„Studiul“ lui Nicolae Bocșan vădește intenții care depășesc cadrul inevitabil limitat cu care ne-au obișnuit studiile introductive la volumele de acest gen. Deși structurat clasic — viață și operă, biografie și gândire — studiul trece dincolo de înșiruirea biografică sau de enumerarea bibliografică pentru a reconstitui mediul cultural de geneză a operei iluministului bănățean. Analiza se concentrează în primul rînd asupra autoru-

lui în specificitatea sa, surprinsă prin mijlocirea biografiei intelectuale și a climatului spiritual general al epocii. Fixarea cadrului în care se înscrie opera lui D. Bojincă a solicitat astfel permanente referiri și raportări la contextul românesc și european, în general.

Opera lui Bojincă este semnificativă pentru o epocă de restructurare a cadrului cultural, cum a fost cea care a premers revoluțiile, apărută la interferența luminilor cu romantismul. Din deceniul al treilea în Banat, ca de altfel și în Transilvania, a început să se afirme o nouă generație de cărturari, continuând opera marilor lor predecesori. Schimbul de generații impulsionează mișcarea națională, care și în Banat își elaborează „un program de revendicări predominant politic, de proveniență și de conținut laic“ (p. VII), culminând cu activitatea lui Murgu. Sînt urmărite etapele deplasării ideologice romantice, ale cărei principale manifestări se situează în sfera conștiinței politice. Esențială a fost dezagregarea conceptului de națiune iliră, avîndu-și temeiul într-o anacronică solidaritate religioasă și politică și afirmarea conceptului modern de națiune bazat pe etnicitate în primul rînd. În plan cultural noua etapă a iluminismului bănățean este și ea subordonată „comandamentelor procesului de formare a națiunii și a conștiinței naționale“ (p. IX), fiind spre deosebire de primele două, caracterizate prin „receptare și adaptare a unor modele și valori ale culturii luminilor europene“, o etapă definită prioritar de cîștigul substanțial înregistrat de „creația originală“. Beneficiind de o puternică emulație erudită și de contactul cu mediul pestan care-i înlesnește cunoașterea mai apropiată a unui alt orizont cultural, Bojincă dobîndește „profilul unui intelectual format în spiritul și ideile luminilor românești și europene“. Inițiator al exodului de intelectuali peste munți, Bojincă se stabilește în 1833 la Iași, într-o vreme în care factorii de apropiere între cele trei țări române se multiplică, concludente fiind înseși legăturile neîntrerupte pe care Bojincă le cultivă cu semenii din provinciile habsburgice.

Analiza operei este deopotrivă expozitivă și explicativă. Scrierile lui Bojincă se înscriu în „atmosfera preromantică a iluminismului tîrziu“ (p. XXXIII), fiind reprezentative pentru evoluția de la lumini la romantism. Elucidînd trăsăturile luminilor românești, autorul surprinde remarcabil tranziția din perspectiva unui caz particular cu potențe generalizatoare. În procesul de restructurare culturală se pare că Bojincă este unul dintre aceia care fixează într-o posibilă sinteză mesajul predecesorilor, înscriind valorile Școlii ardelenene în durată lungă. Ideologia luminilor românești nu s-a cantonat în cadrul strîmt al unui sistem intelectual închis, ci a manifestat disponibilitate pentru achiziții mereu noi. În deceniul al treilea iluminismul persistă, fără a mai predomina exclusiv. Romantismul nu se revarsă peste niște canoane osificate. Funcția sa substituentă se asociază funcției integratoare a „luminilor. Tocmai acum, într-o epocă de „sincronizare“ crescîndă cu Europa cărturarii români au urmărit cu o intenționalitate declarată o încadrare a culturii române în cea europeană, originea latină constituind temeiul apartenenței la civilizația europeană. „Polemica“ lui Bojincă este edificatoare în acest sens. Argumentarea originii și continuității istorice a poporului român era menită a întări conștiința națională. Pentru a o întreține Bojincă a

încercat să impună acesteia convingător ideea specificității culturii românești în termeni schimbați. *Răspundere desgurzătoare la cîrtirea cea în Hale* (1828) și *Anticele romanilor* (2 vol., 1832—1833) se înscriu predominant în concluziile făcute de predecesori, evidențiind însă metamorfoza conceptului de națiune, de la expresia Supplex-ului la cea romantică.

Textele — după cum reiese și din titlu — au fost subsumate demonstrării unei idei: modalitatea de exprimare a unor transformări plămăditoare a noi structuri culturale. Problematika complexă a primei jumătăți a veacului al XIX-lea, epocă a transformărilor, indeamnă la reconstituiri de genul celei propuse de N. Bocșan. Meritul grupajului său de texte pe o temă precisă este de a fi ridicat și propus o problemă demnă de a fi adîncită. O descriere integrală a fenomenului cultural românesc din deceniile premergînd revoluția nu mai poate de aci înainte ignora opera lui D. Bojincă, fără a se priva de o exemplificare dintre cele mai adecvate. Volumul îngrijit cu cunoaștere, competență și responsabilitate de N. Bocșan îl impune pe Bojincă definitiv în galeria personalităților reprezentative ale iluminismului tîrziu. Sinteză inedită în peisajul cultural al vremii sale, în personalitatea și opera lui D. Bojincă „surprindem un moment din istoria culturii române, un moment de răscruce“ (p. LII).

I. WOLF

Charles and Barbara Jelavich, *The Establishment of the Balkan National States*, Seattle and London, University of Washington Press, 1977, 358 p. (= Peter F. Sugar, Donald W. Treadgold, ed., *A History of East Central Europe*, VIII).

Sinteza în unsprezece volume inițiată și îndrumată de profesorii P. F. Sugar și D. W. Treadgold indică deja prin titlu o semnificativă opțiune a editorilor: *O istorie a Europei centrale și de est* nu se vrea un tratat academic, ci mai degrabă un compendiu posibil, menit să orienteze cercetătorii nespecialiști în istoria Europei centrale și răsăritene și să introducă pe studenți în problemele fundamentale ale acesteia. În pofida responsabilității interpretative a autorilor se speră realizarea unei unități nu numai formale a contribuțiilor individuale, dar și de conținut. Prin Europa centrală și de est editorii responsabili înțeleg spațiul cuprins între „frontiera lingvistică răsăriteană a popoarelor vorbind germană și italiană, în vest, și frontierele politice ale Rusiei/U.R.S.S., în est“. Desigur, criteriile de delimitare sînt discutabile chiar dacă circumscriu un spațiu cu particularități istorice caracteristice și unele componente tipice fundamentale, evidențiind totuși mai mult o decupare arbitrară și contestabilă de civilizație contemporană, întemeiată pe realități politice actuale. Consecințele unei astfel de optici sînt însă minime pentru tematica fiecărui volum în parte, spațiului sud-est european, de exemplu — delimitînd o arie de civilizație într-adevăr specifică —, consacîndu-i-se trei volume, pe epoci.